

Кравцов Сергій Олександрович

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ОЦІНОЧНИХ СУДЖЕНЬ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СПРАВ ЩОДО ПОРУШЕННЯ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ ТА ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ

Конституцією кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації (ч.4 ст.32 КУ).

Відповідно до ч.1 ст.275 Цивільного кодексу фізична особа має право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб. Захист особистого немайнового права здійснюється способами, встановленими гл.3 цього кодексу.

Юридичним складом правопорушення, наявність якого може бути підставою для задоволення позову про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи, є сукупність таких обставин: поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб; поширена інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; поширення інформації, що порушує особисті немайнові права, тобто або завдає шкоди відповідним особистим немайновим благам, або перешкоджає особі повно і своєчасно здійснювати своє особисте немайнове право.

Вирішуючи питання про визнання поширеної інформації недостовірною, необхідно визначати характер такої інформації та з'ясовувати, чи є вона фактичним твердженням чи оціночним судженням.

Відповідно до ч.2 ст.30 Закону України «Про інформацію» оціночними судженнями, за винятком наклепу, є висловлювання, які не містять фактичних даних, критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири). Оціночні судження не підлягають спростуванню та їх правдивість не доводиться.

Крім того, під час розгляду даної категорії справ судам необхідно

враховувати правову позицію ЄСПЛ щодо різниці між поняттями «оціночне судження» та «факти». Так, у п.39 рішення ЄСПЛ від 28.03.2013 у справі «Нова Газета» і Бородянський проти Росії» вказано, що втручання в свободу вираження власних думок та поглядів порушує свободу висловлення думки в трьох випадках: якщо воно здійснено не на підставі закону, якщо воно не переслідує допустимої мети або якщо воно порушує баланс між метою, заради якої здійснено втручання, і свободою вираження думки [1].

У п.75 рішення ЄСПЛ від 12.07.2001 у справі «Фельдек проти Словаччини» суд зазначив, що на відміну від оціночних суджень, реальність фактів можна довести [2].

Аналіз чинного законодавства дає підстави стверджувати про існування презумпції неправдивості відомостей, які завдають шкоди честі, гідності та діловій репутації, а тому обов'язок доведення правдивості такої інформації покладається на особу, яка таку інформацію поширила.

Виходячи із даної презумпції можна дійти до висновку, що якщо судом буде відмовлено в задоволенні позову щодо спростування неправдивої інформації, то така інформація може вважатися достовірною. Ця теза має право на своє існування якщо така відмова в позові не буде торкатися питання саме оціночних суджень особи, яка поширила таку інформацію.

Аналізуючи судову практику України можна побачити власне тлумачення таких категорій в залежності від того, в якій із форм таке розповсюдження неправдивої інформації було здійснено.

При цьому слід уважно розрізняти факти та оціночні судження. Наявність фактів можна довести, а правдивість оціночних суджень не можна. Що ж стосується оціночних суджень, цю вимогу неможливо виконати, і вона є порушенням самої свободи поглядів, яка є основною складовою права, гарантованого статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (рішення Європейського суду з прав людини від 07 липня 1986 року у справі «Лінгенс проти Австрії») [3].

Так, відповідно до Постанови Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 11 липня 2019 року у справі № 757/29455/16-ц зазначається, що аналізуючи зміст поширеної інформації, суди попередніх інстанцій дійшли правильного висновку, що вказана інформація є оціночним судженням, оскільки її автором вживаються мовно-стилістичні засоби, а саме - ввідне слово «можливо». Тобто автор, застосувавши вказане ввідне слово, чітко виразив своє відношення до повідомлення, дав загальну оцінку цього повідомлення - він припускає певну інформацію, а не стверджує її. А, отже, поширена інформація не може бути перевірена на відповідність фактичним даним.

Фрази, зазначені у позові, є вираженням суб'єктивної думки і поглядів автора, його характеристики та оцінки можливим діям позивача і не носять

характеру однозначного твердження [4].

В іншому прикладі, Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду у своєму рішенні від 20 листопада 2019 року у справі №539/3299/15-ц дійшов іншого висновку щодо того чи є інформація поширена особою оціночним судженням чи фактичним твердженням.

Звертаючись з позовом до суду, позивач зазначав, що 11.06.2014 через канцелярію Оржицького районного суду Полтавської області отримав лист, підписаний від імені Особи 2, де стверджувалося про те, що він (позивач) пропонував відповідачу оплатні послуги сексуального характеру, а також погрожував відповідачу своїм службовим становищем судді. Зміст цього листа став відомим працівникам канцелярії Оржицького райсуду та обговорювався на оперативній нараді суддів цього суду 12.06.2014 р., отже, вказана в листі інформація була поширена серед колег позивача та працівників суду, в якому працює позивач.

У зв'язку з цим позивач вимушений додатково вживати заходів для відновлення своєї ділової репутації: пояснювати колегам про його психологічний стан, приймати заспокійливі ліки, готувати позов до суду. У нього виникла тривога, порушилися емоційні реакції на події, що відбуваються в роботі та загалом у житті. Позивач з того часу змушений зосереджувати всю свою увагу лише на проблемі морально-етичної реабілітації. Неправомірні дії, в тому числі висловлювання відповідача, призвели до морального дискомфорту, знизилася активність службової та соціальної діяльності позивача, погіршився настрій, порушився сон, позивач став нервовим, роздратованим, виникло бажання уникати контактів з людьми, почуття образи, обурення та приниження гідності.

Так, суд касаційної інстанції, скасовуючи рішення суду першої та апеляційної інстанції зазначив, що суди, всупереч вказаним вимогам процесуального законодавства, не забезпечили повного та всебічного розгляду справи, не уточнили змісту позовних вимог Особи 1, не встановили, чи мали місце фактичні обставини, зазначені відповідачем у листі, адресованому голові суду, де працює позивач, а саме, чи пропонував позивач відповідачеві оплатні послуги сексуального характеру. Разом з тим суди формально і в загальному вказали, що поширена відповідачем інформація є вираженням суб'єктивної думки та містить у собі винятково оціночні судження.

Суди не звернули уваги, що наведена у листі відповідача інформація стосується певної фактичної поведінки позивача, наявність якої позивач заперечує. Водночас відповідач зміст своїх висловлювань у листі не розцінював як оціночні судження, а наполягав, що позивач дійсно пропонував йому певні оплатні послуги сексуального характеру. Про це відповідач стверджував й у відзиві на касаційну скаргу.

Отже, підстав стверджувати, що викладені у листі відповідача факти щодо

поведінки (дій) позивача є оціночними судженнями, немає.

Проте у спірному випадку конкретні факти поведінки (дій) позивача, зазначені відповідачем у листі, адресованому голові місцевого суду, де працює позивач, можливо перевірити, і достовірність таких повідомлених фактів має довести насамперед відповідач.

При вирішенні спору суди дійшли передчасних висновків про наявність підстав для відмови у задоволенні позову, оскільки формально зазначили про те, що оспорювана інформація є оціночними судженнями відповідача [5].

Підсумовуючи вищевикладене, можна погодитись цілком з позицією Європейського суду з прав людини, що правдивість оціночних суджень не припускає можливості доказування, і оціночні судження дійсно слід відрізняти від фактів, існування яких може бути підтверджене та виділив три можливі варіанти фундаменту, на якому можна побудувати свою оцінку: 1) факти, що вважаються загальновідомими; 2) підтвердження висловлювання яким-небудь джерелом; 3) посилення на незалежне дослідження. Таким чином, фактичні твердження та оціночні судження є різними поняттями, а розмежування цих термінів лежить в основі захисту права на честь та гідність, як особистих немайнових прав.

Список використаної літератури:

1. Рішення ЄСПЛ від 28 березня 2013 року у справі «Нова газета та Бородянський проти Росії», заява No 14087/08. URL: <https://ppt.ru/newstext.phtml?id=8195091>
2. Рішення ЄСПЛ від 12.07.2001 у справі «Фельдек проти Словаччини». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_029#Text
3. Рішення Європейського суду з прав людини «Лінгенс проти Австрії» (1986) // Практика Європейського суду з прав людини : Рішення. Коментар. – К.:Укр. Центр правничих студій, 1999. – No 1
4. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 11 липня 2019 року у справі № 757/29455/16-ц <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82997218>
5. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 20 листопада 2019 року у справі №539/3299/15-ц <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86565749>

Московчук Дмитро Олександрович

асистент кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ США ТА НІМЕЧЧИНИ

Звичайно найбільш показовим іноземним досвідом в застосуванні електронних доказів в судовому процесі є саме досвід США. Перш за все, це